

Känsliga små munnar – oral utveckling och ätsvårigheter hos barn

Helena Johansson
Leg logoped
Oralmotoriskt C
Talkliniken
Danderyds sjukhus

Frågor för dagen:

Dregling hos förskolebarn
Oralmotorik – brettutveckling
Normal ätutveckling
Ätsvårigheter hos barn

Dregling hos typiskt utvecklade förskolebarn

- Salivkontroll utvecklas successivt. Svår uppgift!
- Daglig dregling efter 3-4 års ålder anses avvikande (Blasco & Allaire, 1992)
- Holländsk studie av 676 barn (van Hulst et al 2018):
 - Pojkar senare än flickor
 - 3-15% ej full salivkontroll dagtid vid 4 års ålder
 - 50% av 4-åringar dreglade på natten (normalt även hos vuxna)

Dregling –orsaker och rekommendationer

Orsaker till patologisk dregling hos barn:

- Anatomiskt hinder. Nästäppa, halsmandlar, tungband
- Dyssensorik
- Dysmotorik (läppslut)

Rekommendationer:

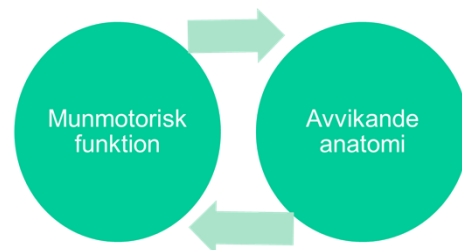
- Uteslut anatomiskt hinder
- Avveckla napp
- Träna oralmotorik/sensorik. Läppslut.
- Medvetandegöra saliven
- Smörja och avvakta!

Barn som har svårt stänga munnen

- Nästäppa?
- Slapp muskulatur?
- Habituell?

Brettutveckling-ormotoriska mönster

Träna på att stänga munnen

- Dricka med sugrör
- Tuggmuskulatur
- Munsäck
- Spatel mellan läpparna

Sväljförmågan utvecklas tidigt

- Sväljning från 12 graviditetsveckan.
- Sugande rörelser 17 graviditetsveckan.

Foster vecka 12
Längd huvud till stjärt 60 mm
Bild från www.vardguiden.se

Reflexer hos nyfödda

- **Sökreflexen:** Orienterar sig efter beröring av kinden.
- **Sugreflexen:** Utlöses vid beröring av tungan och gommen, särskilt papilla incisiva.
- **Sväljreflexen:** Utlöses från nedre del av främre gombågar.

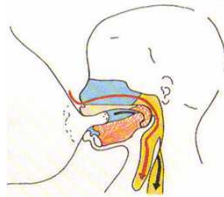
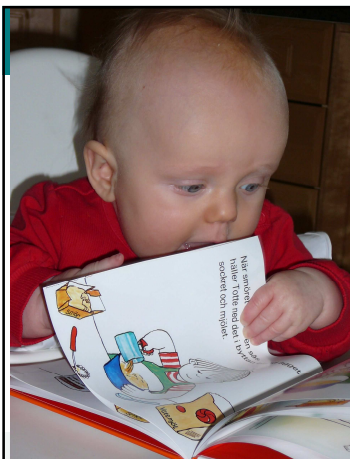

Bild ur Mun-H-Centers broschyr
Munmotorisk stimulering

Reflexer hos nyfödda, forts

- Dessa reflexer startar de första tugggrörelserna och aktiveras när barnet blivit 3-4 mån:
- Fasisk bitreflex.
- Tungreflexen.
- Kräkreflexen.

Undersöka med munnen

Kväljreflexen flyttas bakåt!

Ätande 3-6 mån

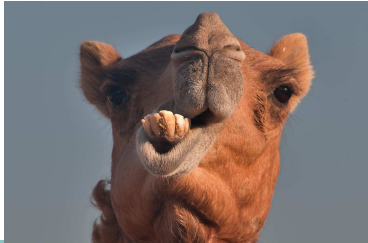
- Oralmotoriskt moget att börja med smakportioner av puré vid 3-4 mån:s ålder.
- "Munching", d v s vertikala rörelser i tunga och käke. Tunga och käke rör sig i ett block.

Film: Flicka 5 mån som just börjat med smakportioner.

Ätande 6-12 mån

- Tuggning från början vertikal
- Rotatorisk tuggning börjar utvecklas från 9 mån
- Efter 12 mån: Klarar sekvenssväljning av dryck

Film flicka snart 1½ år

Neofobi -vill inte smaka nytt

- Ökar när barnet börjar bli mer rörligt, peak mellan 2-6 års ålder
- Smakar oftare om flera i omgivningen gör det
- Press från föräldrarna att smaka associeras med ökad neofobi

Ätande 2-3 år

- Faryngeala sväljning som hos en vuxen från 2 år
- Vid 2 års ålder tappar barnet inte ut mycket mat eller saliv vid tuggning.
- Kan äta det mesta av fast föda.
- Rotatorisk tuggning

Referenser

Developmental milestones and feeding skills birth to 36 months
Arvedson and Brodsky 10 (pp. 62–67).

Morris S., Klein M. (2000): *Pre-feeding skills : a comprehensive resource for mealtime development* (2.ed). Therapy Skill Builders, San Antonio.

Dovey TM1, Staples PA, Gibson EL, Halford JC (2008). Food neophobia and 'picky/fussy' eating in children: a review. *Appetite. Mar-May;50(2-3):181-93.*

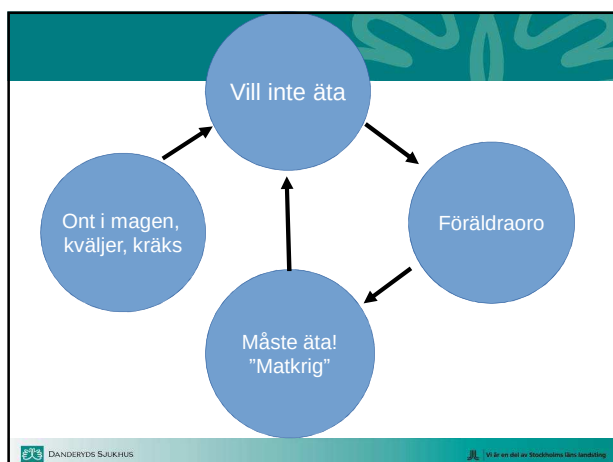
Barn med ätsvårigheter -prevalens

- Råder oklarhet kring terminologi och indelning
- 25-35% av typiskt utvecklade barn
- 40-70% barn med avvikande utveckling el kroniska sjd/tillstånd

Rudolph&Link 2002

Ofta multifaktoriellt -krävs teaminsatser

- Sjukdomstillstånd/anatomiska hinder: Gastrointestinalt, neurologiskt, ÖNH-anatomi, prematuritet etc
- Utveckling av barnets tugg- och sväljfunktion. Omogen motorik, sensoriska svårigheter
- Barnets beteende: Ätovilja, neofobi, sväljrädsla, koncentration, samspel
- Föräldrars beteende och samspel med barnet

Ätovilja (Matvägran)

- Sekundärt till obehag -dyssensorik, reflux, förstoppning, allergier etc.
 - Ofta lågt driv att äta –hjälper ej att "svälta ut" barnet
 - Utdragna måltider
 - Matas ofta under distraktion
 - Tuggar länge, "hamstrar"
 - Vill inte komma till bordet
 - Förhandlar
 - Pratar för att skjuta upp ätandet
 - Trötta, frustrerade föräldrar
 - Behöver inte synas på tillväxten!
- DANDERYDS Sjukhus

Sensoriska ätsvårigheter

- Överkänslighet:
 - Kvärljer/kräks. Konsistens, smak/doft. Konsistensövergångar svårt.
 - Ger ofta selektivt ätande och ätovilja
 - Ofta även svårt med tandborstning
 - Ofta ej undersökt föremål med munnen
 - Underkänslighet:
 - Stoppar mycket mat i munnen.
 - Mat kvar i munnen
 - Stoppar oätliga saker i munnen, ex stenar
 - Tuggar på kläder etc.
- DANDERYDS Sjukhus

Ofta generell sensorisk känslighet

- Kladd på händerna
 - Dofter
 - Känslig för hur kläderna sitter
 - Gå i gräs
 - Tvätta håret
 - Klippa håret
- DANDERYDS Sjukhus

Motoriska ätsvårigheter

- Omognad: Tuggar som ett mindre barn. Infantilt sväljmönster. Ofta generellt sena motoriskt.
 - CP, syndrom etc med dysfagi (även dyssensorik i denna grupp).
- DANDERYDS Sjukhus

Kort tungband.

Kliniskt acceptabel längd fri tungspets: ≥ 16 mm fr 18 mån (Kotlow, 1999)

Kan ge

- Amningssvårigheter
- Tuggsvårigheter
- Svårt rensa tänderna
- Ökad risk för felsväljning
- Svårt med artikulation (R)
- "Bakre tungband" –bakre delen av tungbandet kort, ej lika lätt upptäcka

Tonsillhypertrofi

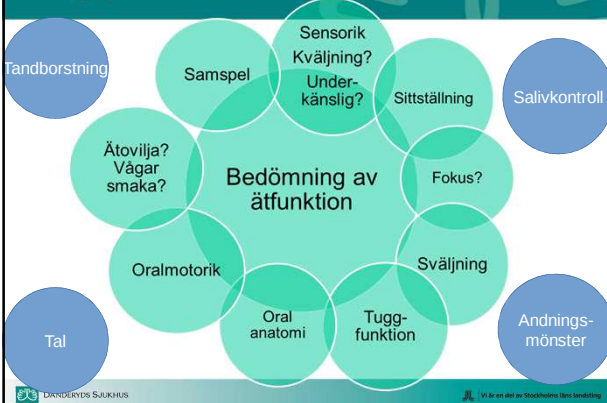

Kan ge:

- Svårt äta mat i bitar
- Tar lång tid att äta
- Vill skölja ned med dryck
- Hosta under måltid

Lundeborg, McAllister, Graf, Ericsson & Hultcrantz (2009) Oral motor dysfunction in children with adenotonsillar hypertrophy—effects of surgery, Logopedics Phoniatrics Vocology, 34:3, 111-116

Logopedisk bed av ätsvårigheter

Anamnesen viktig!

- Ätutveckling: Amning/flaskmatning, övergång till puréer etc
- Aktuellt ätande
- Tillväxt
- Felsväljning, kväljning, kräkn
- Favoritmat och mat som är svår -mönster?
- Intresse för mat
- Vågar smaka nytt?
- Hur ser matsituationen ut? Matas? Distraktion? Hemma-förskola/skola
- Föräldrarnas farhågor/önskemål

Åtgärder

- Ringa in problemet, ge förklaring, förstå barnet
- Hur hitta/värna matglädjen?
- Vuxnas förhållningssätt vid måltid
- Bygga nutrition på det som barnet accepterar och kan svälja
- Rimlig måltidslängd
- Äta själv om man kan, undvik distraktion
- Vuxna: Vad och när, god måltidsordning
- Barnet: Hur mycket
- Erbjud kravlöst!

1. Titta 	2. Lagg upp 	3. Dela
4. Lukt 	5. Känn med fingret 	6. Slicka
7. Bit -spotta 	8. Tugga-spotta 	9. Tugga och svälja

Att närma sig stegvist, bildstöd baserat på SOS (Sequential Oral Sensory) Approach to Feeding Dr. Kay Toomey

www.bildstod.se

Matkul!

Sväljrädsla

Barn som satt i halsen eller sett andra sätta i halsen

"Fobiterapi" -exponering gradvis

Logoped: info ang sväljfunktion, guida barnet att komma igång igen

Svårare fall alt generell ångest/oro? BUP

Inte läskigt alls

Superläskigt

Metoder/referenser

SOS (Sequential Oral Sensory) Approach to Feeding. Dr. Kay Toomey

<https://sosapproach-conferences.com/about-us/the-sos-approach/>

Vägledande, erbjudade förhållningssätt. Folke Bernadottehemmet, Uppsala

"Varsågod" : handbok för föräldrar till barn med ätproblem Ingalill Ek och Elisabeth Uhlén-Nordin

SAPERE

Livsmedelsverket

Handledning årskurs 4-6
Mat för alla sinnen
Sensorisk träning enligt SAPERE-metoden

Förskolebarn: Sinnenas skaffer
Skolbarn: Mat för alla sinnen

Vad gör vi?

Fall 1

Pojke 15 mån. Full näring via amning fram till 10-12 mån, trots att man försökte med puré från 4-5 mån -pojken spottade ut.

Slutade amma i hopp om att komma igång bättre med maten då, men behövde då ge välling/ersättning istället.

Plockmat fungerar bäst, han stoppar gärna i munnen men spottar oftast ut. Ryser och kväljer ibland.

Växer bra, men oroliga föräldrar.

- Trygga föräldrarna -dietist
- Flytande för nutritionen skull
- Fast föda är ätträning
- Mat som smälter i munnen sväljs undan först
- Låt pojken äta själv!
- Klämmis -självständigt ätande
- Börja med ätträning, sedan flytande
- Munleksaker positivt

Fall 2

3-åring som äter selektivt och små mängder. Äter pasta, pannkaka, smörgås, fiskpinnar, blodpudding, äpple. Vägrar smaka ny mat. Matas under distraktion med puréer för att komma upp i mängd och få i livsmedel som annars ratas (grönsaker), matning tar upp till 60 min. Kan kvälja vid matningen. Älskar välling. Förstoppningstendens. God tillväxt. Oroliga föräldrar.

- Barnläk ang förstoppningen
- Sluta mata!
- Trygga föräldrarna v g nutritionen
- Gå flickan till mötes i hennes preferenser
- Erbjud ny mat kravlöst, undersök tillsammans, guida flickan. Matkul?
- Utnyttja vällingen
- Komplement på förskolan?

Sammanfattningsvis

Ättsvårigheter hos barn kan ha många orsaker
Behöver utredas
Sensorik!
Syns inte alltid på tillväxten

Tack för ordet!

Helena Johansson
Oralmotoriskt C
Talkliniken
Danderyds sjukhus
helena.a.johansson@sl.se

